

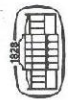
Új magyar irodalmi lexikon

A–GY

Főszerkesztő: Péter László

MÁSODIK, JAVÍTOTT, BŐVÍTETT KIADÁS

AKADÉMIAI KIADÓ

Az első kiadás
korszerkesztői:
a 15. század végéig VIZKELETY ANDRÁS
a 16–17. század KOVÁCS SÁNDOR IVÁN, S. SÁRDI MARGIT
a 18. század NEMETH S. KATALIN
a 19. század első fele OROSZ LÁSZLÓ
a 19. század második fele CSURÓS MIKLÓS, GYAPAY LÁSZLÓ
a 20. század első fele VÖRÖS LÁSZLÓ
a 20. század második fele POMOGÁTS BELA, R. TAKÁCS OLGA

felelős szerkesztői:

F. ALMÁSI ÉVA, BARTÓK ISTVÁN

szerkesztői:

Gajdó Tamás Szalay Zsuzsanna
Hórnéhné Poboosnyai Ágnes Zoltán Gyuláné Máté Judit

A második, javított, bővített kiadás az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent
azonos című CD-ROM könyvdátázata

A borítót tervezte:

Gerhes Gábor

Műszaki szerkesztő:

Gábor Péter

ISBN 963 05 7744 5 (összkiadás)
ISBN 963 05 7745 3 (A–GY)
ISBN 963 05 7746 1 (H–Ö)
ISBN 963 05 7747 X (P–ZS)

Kiadja az Akadémiai Kiadó
1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 4.
www.akkr.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 1994

© AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST, 2000

Minden jog fenntartva.

Printed in Hungary

Melléklet a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Versenyhez
2016/2017. tanév, Megyei/fővárosi forduló,
I. kategória, 7-8. évfolyam

APRÓD János

A

A jugoszláviai magyar irodalom rövid története, Újvidék, 1993.

J.L.

APRÓD János → KÜKÜLLEI János

ARADI Eszter → ZSIGRAY Julianna

ARADI József (Arad, 1943. ápr. 18.): költő, szociográfus. A kolozsvári egyetemen m. szakot végzett. Tanított, majd a temesvári Szabad Szónál volt újságíró, 1968. márc.-ától az Ifjúmunkás, 1972. máj.-ától a Korunk egyik szerkesztője. Verseit a *Vitorla-ének* (1967) c. antológia mutatta be. Az Echinox és a Tett munkatársa.

Ir. TÓTH Sándor, Egy gondolkodói alkat kalandja az elmélettel, Kor 1980.

Szi. Zs.

Aradi Lapok (1868. jan. 1. – 1869. jún. 29.): Deák-párti, szabadelvű politikai napilap. 1868. jan. 1-jétől Asbóth János, márc. 22-től Oldal József, júl. 1-jétől Tabajdi Károly szerkesztette. A Deák-párt helyi választmánya egy középpárti tömörülés hatékonyabb támogatására hozta létre. Jelentősebb szerzői: Ábrányi Emil, ifj. Ábrányi Kornél, Asbóth János, Toldi István, Vámbéry Ármin, Vértesi Arnold. A vidéki lapok átlagánál önállóbb politikai irányvonalat követett. Asbóth lemondása után a lap színvonala esett.

Ir. A m. sajtó tört. 2/2, 1985.

Ki. M.

Aradi Vészlapok (Pest, 1844): irodalmi zsebkönyv. Szerkesztette és kiadta Császár Ferenc, bevezette Sárosi Gyula. Aradon 1844. febr.-ban árvíz, majd közelében, Gyorokon tűzvész pusztított, az Aradi Vészlapokon nyert összeget a károsultak segélyezésére fordították. Verseket, elbeszéléseket, drámarészleteket tartalmaz, gyöngébb művek mellett részletet Vörösmarty *Czillei és a Hunyadiak* c. drámájából, verset Vajda Jánostól, öt költeményt Petőfitől, köztük a *Füstbe ment terv* első változatát és a *Vándoréletet*.

Ir. MIKLÓS Róbert, Az Aradi Vészlapok szerkesztői levelezéséből, PIM Évk 1959; Petőfi Sándor Ö. M., krk., 2, 1983.

R. R.

ARADI Zsolt (Zombor, 1908. ápr. 29.–New York, 1963. ápr. 22.): Középiskolai tanulmányait Magyaróváron, Trencsénben és Kaposváron végezte, 1926-ban érettségizett. Bp.-en, jogi doktorátust szerzett 1931-ben. Már egyetemi éve alatt, 1929-től 1931-ig a Nemzeti Újság munkatársa, 1931-től 1935-ig Balla Borisz mellett a Korunk Szava szerkesztője. 1935-ben a Vigilia egyik alapítója és szerkesztője. 1936-ban a vatikáni követség alkalmazottjaként Rómában élt. 1945-ben végleg elhagyta Mo.-ot. Ausztriában, majd 1948-ban az USA-ban telepedett le, az Amerika Hangja munkatársa lett. Egyháztörténeti műveit angolul publikálta. Műfordítói tevékenysége is jelentős.

M. Az európai forradalom, tan., 1934; Öt éjszaka, r., 1936; Az ég a rács mögött, r., 1938; A játékos fia, r., 1940; Cardinal Mindszenty Speaks, Ákos Zombory néven, New York, 1949; The Communist War on Religion, New York, 1951; The Popes. The History of How They are Chosen, Elected and Crowned, New York, 1955; The Book of Miracles, tan., London–New York–Toronto, 1957; Pius XI., The Pope and the Man, New York, 1958; John XXIII. Pope of the Council, London, 1961.

Ir. RÁDY Elemér, ~, Az európai forradalom, ÚjÉ, 1934; BRAUN Róbert, ~, Öt éjszaka, G 1936; IJJAS Antal, ~, Az ég a rács mögött, Vig 1938; TÓTH Béla, ~, A játékos fia, ProtSz 1940; IGNÓTUS Pál, Bolyongás közben, IÚ 1963. 16. sz.; Elhunyt ~, IÚ 1963. 10. sz.

Fe. K.

ARANKA György, zágoni, (Szék, 1737. szept. 15.–Marosvásárhely, 1817. márc. 11.): író, tudományszervező. Apja ~ erdélyi ref. szuperintendens, anyja bonyhai Simon Mária. ~ a gimnáziumot Marosvásárhelyen, a bölcséletet és a jogot Nagyszebenben végezte. 1764-től a marosvásárhelyi királyi tábla elnökének irodájában írnok, ülnök, majd törvényszéki bíró. 1796-tól táblai ülnök. Első versei a Magyar Hírmondóban (1781), a Magyar Muséumban (1789) és az Orpheusban (1790) jelentek meg. 1790-ben alapította az Erdélyi M. Nyelvmívelő Társaságot, ennek titkára. Fontos szerepe volt az erdélyi Kéziratkiadó Társaság létrehozásában is, mely csatlakozott a Nyelvmívelő Társasághoz. Kapcsolatban állt Kazinczyval, Csokonaival, Gvadányival, Fekete Jánossal és a szabadkőműves páholyokkal. Gazdag könyv- és kéziratára gr. Mikó Imre, majd az Erdélyi Múzeum birtokába került.

Melléklet a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Versenyhez
2016/2017. tanév, Megyei/fővárosi forduló,
I. kategória, 7-8. évfolyam

ARANY János

M. Egy erdélyi magyar nyelv művelő társaság fel-állításáról való rajzolat az haza felséges rendeihez, Kvár, 1791; A magyar nyelv művelő társaságról. Újabb elmélkedés, Kvár, 1791; Az Erdélyi kézírásban lévő történet írók ki adására felállítandó társaságnak rajzolatja, Kvár, ~ apró munkáji. I. darab, Marosvásárhely, 1805; ~ Elme játékjai, Nagyvárad, 1806; ~ erdélyi társaságai, vál. ENYEDI Sándor, 1988.

Ir. JAKAB Elek, ~ és az Erdélyi Nyelvművelő és Kéziratkiadó Társaság, Figy 1884; RUBINYI Mózes, Az erdélyi magyar nyelvművelő társaság története, MNY 1911; PERÉNYI József, ~ Magyar Nyelvművelő Társasága, ItK 1918; JANCsó Elemér, ~ levelezése, Kvár, 1947; JANCsó Elemér, Az Erdélyi Magyar Nyelvművelő Társaság iratai, Bk., 1955; F. CSANAK Dóra, Az Erdélyi Kéziratkiadó Társaság megalakulása, MKsz 1976; ENYEDI Sándor, Az erdélyi kéziratkiadó társaság történetéhez. Benkő József és ~ levelezéséből. MKsz 1985; ENYEDI Sándor, ~ erdélyi társaságai, MKsz 1987.

C. K.

ARANY Albert László (Betlér, 1909. szept. 19.–Rozsnyó, 1967. okt. 13.): Pozsonyban doktorált 1936-ban. A pozsonyi Dialektológiai Intézet vezetőjeként nyelvjárastanulmányjaiban elsőként alkalmazta a fonológiai módszert. 1946-ban politikai okból eltávolították, 1948-ban a magyarság érdekvédelmében kifejtett tevékenységéért többekkel együtt börtönre ítélték. 1957-ben betegen szabadult, de nyugdíjazásáig, 1962-ig kétkézi munkából élt.

M. Magyar nyelvi hatások a nyugat-szlovákiai nyelvjárásokban, Pozsony, 1936; Kolon nyelvjárásának fonológiai rendszere, Bevezetés a szerkezeti nyelvjárastanba, Pozsony, 1944, angolul: The phonological system of a Hungariandialect: an introduction to structural dialectology, Bloomington, 1967.

Ir. SZÉPE György, ~, NyK 1970; ~—emlékkönyv, szerk. SÁNDOR Anna, Nyitra, 1993; HAJDÚ Péter, Wiener Wahl = Nyíri Antal kilencvenéves, szerk. BÜKY László, Szeged, 1997.

P. L.

ARANY János (Nagyszalonta, 1817. márc. 2.–Bp., 1882. okt. 22.): költő, műfordító, szerkesztő, Arany László apja. Elszegényedett hajdú családból származott, szüleinek (Arany Györgynek és Megyeri Sárának) későn született, utolsó gyermeke. Már iskolás kora előtt olvasta a bibliát, a ponyvairodalom divatos termékeit, a régi m. irodalom egy részét. 1823-tól 1832-ig a nagyszalontai elemi iskolában és algimnáziumban tanult, elmélyedt a vallásos és a

klasszikus világi irodalomban. Több nyelven olvasott; praeceptorként (segédtanítóként) próbált enyhíteni szülei szegénységén. 1833-ban Debrecenben „tógátus” diák, 1834-ben tanulmányait megszakítva Kisújszálláson ideiglenes tanítói állást vállalt. 1835 tavaszán ismét Debrecenben tanult, festészettel, szobrászattal, zeneszerzéssel kísérletezett, sőt 1836 februárjában színésznek szegődött. A társulat föloszlott, ~ a *Bolond Istók* II. énekében megírt balsejtelmek miatt hazatért. Anyját elvesztette, apja megvakult. Arany János 1839-ig segédtanító a nagyszalontai gimnáziumban, később községi segédjegyző, 1840-től aljegyző. 1840 nov.-ében feleségül vette Ercsey Juliannát. 1841-ben és 1844-ben megszülettek gyermekeik: Juliska és László. 1842-ben a nagyszalontai gimnázium rektora, Szilágyi István nyelvkönyvekkel, olvasmányokkal halmozta el ~t, irodalmi tevékenységre buzdította. 1846-ban elbeszélései jelentek meg az *Életképekben*. *Az elveszett alkotmánnyal* megnyerte a Kisfaludy Társaság víg eposzra kitűzött pályázatát, majd 1847. jan.-ban az ugyancsak pályázatra beküldött *Toldit* a Kisfaludy Társaság fölemelt pályadíjjal jutalmazta, ~t tagjává választotta (1848). Petőfi 1847. febr. 7-i levelében és versében barátságot és szövetséget kínált pályatársának. Sűrű levelezés indult meg köztük, 1847 jún.-ában többször találkoztak. 1848-ban jún.-tól dec.-ig ~ Vas Gereben mellett a Nép Barátja társszerkesztője; nov.-ben Aradon önkéntes nemzetőr; 1849-ben belügymin.-i fogalmazó Debrecenben, majd Pesten. A szabadságharc bukása után bujkálni kényszerült, pénzt, állását, jegyzői lakását elvesztette. 1851. máj.-tól okt.-ig Geszten Tisza Domokos nevelője, nov.-tól a nagykőrösi ref. gimnázium m. és latin tanára. 1859-ben az Akadémia tagjai közé választotta. 1860-tól Pesten élt. 1860. nov.-tól 1862. okt.-ig a Szépirodalmi Figyelőt, 1863. jan.-tól 1865. jún.-ig a Koszorút szerkesztette. 1865-ig a Kisfaludy Társaság igazgatója, 1865-ben az MTA titkára, 1870–1879 között főtitkára (1877-től már csak névlegesen látta el hivatali teendőit). 1865-ben meghalt Juliska leánya. Elhatalmasodó és szaporodó betegségeit ~ 1869–1876 között Karlsbadban (Karlovy Varyban) gyógyíttatta. 1877-től nyaranta családostul a Margitszigetre költözött. 1882. okt. 10-én Petőfi szobrának leleplezésekor meghűlt, betegségéből már nem épült föl. – Műfordítási kísérletek után 1845–46-ban hexameteres szatirikus eposzt írt a vármegyei tisztújítás “kannibalizmusán” fölháborodva.

A

Melléklet a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Versenyhez
2016/2017. tanév, Megyei/fővárosi forduló,
I. kategória, 7-8. évfolyam

Arany János Társaság

A Erdélyi János eszméivel mutatnak leginkább rokonságot. Gyöngyösi Istvántól Ráday Gedeonig a régebbi m. irodalomból elevenített föl részletértékekben gazdag életműveket. Bírálatai szakszerűek. ~ fedezte föl Az ember tragédiája kivételes jelentőségét; a Szegény gazdagok ismertetésében hallgatólag, de határozottan szembefordult Gyulainak Jókai-ellenes értetlen kritikájával; fontos érveket sorolt föl Tompa Mihály költészetének elismertetéséért. Levelezése irodalomtörténeti és emberi dokumentumként is értékes, egyben elsőrangú olvasmány, naplószerűen folyamatos vallomás életéről, gondolkodásáról.

M. Ö. M. (krk): 1, Kisebb költemények, 1951; 2, Az elveszett alkotmány. Toldi. Toldi estéje, 1951; 3, Elbeszélő költemények, 1952; 4, Keveháza. Buda Halála. A hun trilógia töredékei, 1953; 5, Toldi szerelme. A Daliás Idők első és második dolgozata, 1953; 6, Zsengék. Töredékek. Rög-tönzések, 1952; 7, Drámafordítások 1, Shakespeare, 1961; 8–9, Drámafordítások, 2–3, Arisztophanész, 1961; 10, Prózai művek 1, Eredeti szépprózai művek, szépprózai fordítások, kisebb cikkek, tanulmányok, iskolai jegyzetek, 1962; 11, Prózai művek 2, 1860–1882, 1968; 12, Prózai művek 3, Glosszák, szerkesztői üzenetek [...] megjegyzések, előfizetési felhívások, 1963; 13, Hivatali iratok 1, Nagyszalonta–Nagykörös–Bp., 1831–65), 1966; 14, Hivatali iratok 2, akadémiai évek (1859–77), 1964; 15, ~ levelezése, 1, (1828–1851); 16, ~ levelezése 2, (1852–1856) 1982; [A krk-on kívül:] Prózai dolgozatai, 1879; Összes munkái, 1–8, 1884–85; Hátrahagyott iratai és levelezése, 1–4, kiad. ARANY László, 1888–89; ~ népdalgyűjtőmunkája, kiad. KODÁLY Zoltán és GYULAI Ágost, szerk. SZABOLCSI Bence, 1952; Kapsos könyv, utószó KERESZTURY Dezső, 1977; Leveleskönyve, szerk., bev. SÁFRÁN Györgyi, 1982; „Tisztelt írótlárs!”, szerk. KOVÁCS Sándor Iván, 1993.

Ir. ERDÉLYI János, ~ kisebb költeményei, PN 1856 = E. J., Irodalmi tanulmányok és pályaképek, 1991; GYULAI Pál, ~ = Gy. P., Bírálatok, Cikkek, Tanulmányok, 1961; ERCSEY Sándor, ~ életéből, 1883; ARANY László, Bevezetés = A. J. levelezése íróbarátaival, 1888 (részletek: A. L., Vál. művei, 1960); RIEDL Frigyes, ~, 1887, 1982⁶; PÉTERFY Jenő, ~ Ószikéi, ~ eposzi töredékeiről = P. J., Összegyűjtött munkái, 1, 1901; BABITS Mihály, Petőfi és A., Nyug 1910 = B. M., Esszék, tanulmányok, 1, 1978; VOINOVICH Géza, ~ életrajza, 1817–1849, 1929, 1849–1860, 1931, 1860–1882, 1938; BARTA János, ~, 1953; HORVÁTH János, A nemzeti klasszicizmus irodalmi ízlése = H. J., Tanulmányok, 1956; ~ 1817–1882. Emlékkönyv a költő halálának 75. évfordulójára, szerk. KERESZTURY Dezső, V. NYILASY Vilma, ILLÉS Lászlóné, 1957; BÓKA László, A lírikus A., 1958; SÓTÉR István, Nemzet és haladás, 1963; BENEDEK Marcell, ~, 1970; Az el nem ért bizonyosság, Elemzések A. lírájának első szakaszából,

szerk. NÉMETH G. Béla, 1972; PÁSZTOR Emil, ~, a magyar nyelv és irodalom tanára, Egri Tanárképző Főisk. Füz. 1972, Nagykovács, 1989; ~ – ma, szerk. MEZEI József, 1980; BALOGH László, Az ihlet perce, A lírikus ~, 1982; ~ emlékszám, Új 1982; PÁSZTOR Emil, Toldi-szótár, 1986; BARTA János, A pálya végén, 1987; J. SOLTÉSZ Katalin, ~ verselése, 1987; NÉMETH G. Béla, Hosszmetsetek és keresztmetsetek, 1987; IMRE László, ~ balladái, 1988; KERESZTURY Dezső, Mindvégig, 1990; DÁVIDHÁZI Péter, Hunyt mesterünk. ~ kritikusi öröksége, 1992, 1994²; CSÜRÖS Miklós, “Lesz idő, hogy visszatérhet”, Jegyzetek ~ és a századforduló korszerűségéről, 1994; SZILI József, Lírikus rejtekezés – az A.-lira másholléte, Lit 1994; SZILASI László, “Környékezi már minémű kétség” (~, A nagyidai cigányok), ItK 1996; MILBACHER Róbert, Kísérlet Anagyidai cigányok (újra)értelmezésére, ItK; ROHONYI Zoltán, “Úgy állj meg itt, pusztán”, Közelítés XIX. századi irodalmunkhoz, 1996; IMRE László, Az isme-retlen A. (Gondolatok Zách Klára ürügyén) = Orpheus pa-nasza, szerk. OLASZ Sándor, 1997; MILBACHER Róbert, Második közelítés A nagyidai cigányokhoz, ItK 1998; SZILI József, Anakronotoposzok avagy új-angliai lelkiismerettel Nagyidán, ItK; KOROMPAY H. János, A „jellemzetes” irodalom jegyében, 1998; NYILASI Balázs, ~, 1998; GRENDEL Lajos, Prikk és Pantehosz, Valóság, fantasztikum, mágia, ~ előadások, 1999; SZILI József, ~: Toldi, trilógia, 1999.

Cs. M.

Arany János Társaság (1903-1948): temesvári irodalmi egyesület. Arany János emlékét kívánta ápolni irodalmi, nyelvvelő, könyvkiadói tevékenységével, pályázatok, kiállítások szervezésével. Az Arany János Társaság könyvei címmel sorozatot adott ki délvidéki írók és művészek munkáiból. Elnökei Szentkláray Jenő (1903), Szabolcska Mihály (1908), Sztura Szilárd (1918), Járosy Dezső (1925), Jögrné Draskóczy Ilma (1930). 1946-tól megszűnéséig Reich Károly Géza elnök, Debreczeni István ügyvezető elnök és Endre Károly főtktár irányításával működött.

Cs. M.

Arany János Társaság (1925. márc. 22.-): Nagykovácsi Arany János Társaság névvel alakult az Arany-kultusz és a helyi hagyományok ápolására, a közművelődés fejlesztésére. 1944-ben megszűnt, 1969. márc. 25-én újjáalakult. Kiemelkedő szervezője és vezetője volt Törös László. Évkönyvei 1926–1944 között és 1985-től jelennek meg.

Ir. TÖRÖS László, A nagykovácsi Arany János Társaság múltja és jövője, It 1969; NOVAK László, Arany János kultusza Nagykovácsön = A. J. centenáriumi emlékülés, Nagykovács, 1983.

O. L.

**Melléklet a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Versenyhez
2016/2017. tanév, Megyei/fővárosi forduló,
I. kategória, 7-8. évfolyam**

Egy katalógus találati halmaza

Raktári jelzet:	796 N 28 1
Szerző:	Nagy Sándor (1949-) (műfordító)
Cím:	Új! Bicajoskönyv : kerékpárvasztás,... / Nagy Sándor ; [fotók: Nagy Sándor ...]
Dátum:	2016
Megjelenés:	3. jav., átd. kiad Budapest : Frigoria GMK Kiadóiroda,
Terjedelem:	158 p. : ill. ; 24 cm
ETO jelzet:	796.57 629.118.3
ISBN:	963-85300-5-7 (fűzött) :
Tárgyszavak:	kirándulás , kerékpár

Raktári jelzet:	629 B 22 2
Szerző:	Ballantine, Richard
Cím:	Kerékpár szerelés, javítás, karbantartás kezdőknek / Richard Ballantine és Richard Grant ; [ford. Varga Antal]
Dátum:	1996
Megjelenés:	2. kiad Budapest : Panem Kft.
Terjedelem:	96 p. : ill. ; 22 cm
ETO jelzet:	629.118.3.083
ISBN:	963-545-104-0 (kötött) :
Tárgyszavak:	kerékpár , karbantartás

Raktári jelzet:	629 B 42 5
Szerző:	Bailey, Dennis
Cím:	Bicikliszerelés : [a kerékpár szerelése, javítása, karbantartása - könnyen, gyorsan, egyszerűen] / Dennis Bailey és Keith Gates ; [a ford. Németh Balázs fordításának felhasználásával Hidasi Györgyi és Orbán Bernadett]
Dátum:	2010
Megjelenés:	Budapest : Panem,
Terjedelem:	312 p. : ill. ; 24 cm
Megjegyzés:	(Tantusz könyvek, 2060-2065)
ETO jelzet:	629.118.3.083
ISBN:	978-963-545-520-1 (fűzött) :
Tárgyszavak:	kerékpár , karbantartás

Raktári jelzet:	656 F 92 3
Cím:	Freecikli Budapest [Elektronikus dokumentum] : 3D virtuális séta : időszaki kiállítás a BTM Kiscelli Múzeumban : 2010. szeptember 4. - 2011. január 9. : 3D virtual tour / [közread. a] BTM Kiscelli Múzeum
Dátum:	[2011]
Megjelenés:	[Budapest] : [BTM Kiscelli Múzeum],
Terjedelem:	1 CD-ROM ; 12 cm
Tárgyszavak:	kerékpár , közlekedéstörténet , Budapest , időszaki kiállítás

Raktári jelzet:	B 55 4
Szerző:	Berg Judit (1974-)
Cím:	Tündér biciklin / Berg Judit ; Pásztohy Panka rajzaival
Dátum:	cop. 2013
Megjelenés:	Budapest : Pozsonyi Pagony,
Terjedelem:	47, [1] p. : ill. ; 24 cm
ETO jelzet:	894.511-34(02.053.2)
ISBN:	978-615-5291-71-5 (kötött) :
Tárgyszavak:	magyar irodalom , gyermekirodalom , közlekedési eszközök , vonat , kerékpár , repülőgép

Bibliográfia a kerékpározással kapcsolatban

- Balázs András: A kerékpár fejlődéstörténete. Kerékpáros ismeretek. Olvasókönyv az ált. iskolák tanulói számára. Budapest, Kerekesszövetség, 2009, 97 o.
- Beregszászi Anna – Kis Béla: Közlekedj biztonságosan! Kecskemét, Petőfi Kiadó, 2008, 25 o.
- Buzási Krisztina (szerk.): Versek és mesék a bicajozásról. Püspökatvan, Képes Kiadó, 1985, 123 o.
- Répássy Géza: A kerékpárok szerelésének buktatói, nehézségei. 50 karikatúra. Budapest, Szerviz Kiadó, 50 o.

Melléklet a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Versenyhez
2016/2017. tanév, Megyei/fővárosi forduló,
I. kategória, 7-8. évfolyam

1817. május 17-én született Irinyi János kémikus, a robbanásmentes, úgynevezett
biztonsági gyufa feltalálója

A nemesi ősökkel rendelkező Irinyi először Nagylétán, majd Debrecenben végezte iskoláit, innen került igen fiatalon a bécsi Politechnikumba. A későbbi feltaláló Meissner Pál nevű professzorának sikertelen kísérletei nyomán jött rá a biztonságos gyufa kémiai összetételére, amit hosszú kísérletezés után 1836-ban, mindössze 19 esztendősen szabadalmaztatott. A forradalmi találmánynak számító tűzgyújtó eszköz már a 18. század vége óta foglalkoztatta a kor kémikusait, ekkor találták fel a heves kémiai reakció során égő mártógyufát.

1827-ben aztán John Walker kifejlesztette a dörzsgyufát, melyet 1831-ben Charles Sauria foszforral próbált meg tökéletesíteni. Ezek a kezdetleges gyufák számos hátránnyal jártak, ugyanis a Walker-féle (többek között ammónium-nitrátból, gumiból, kálium-klorátból álló) elegy rendkívül nehezen és balesetveszélyes robbanással égett, ráadásul a reakció stabilizálása érdekében hozzáadott foszfor mérgező is volt.

Irinyi folytatta professzora kísérleteit, és rájött, hogy a kálium-klorát helyett ólom-dioxidot használva és a mérgező foszfor megkötésével kiküszöbölheti a gyufa eme két hátrányos tulajdonságát. A kísérlet sikeres volt, a fiatalember pedig eladta találmányát egy Rómer István nevű gyufagyárosnak, a szabadalomért kapott összegből finanszírozva németországi kémiai és közgazdasági tanulmányait. Irinyi Berlinben már 21 esztendősen elméleti kémiai értekezést írt a savakról, foglalkozott a szikesedő talajok

javítási lehetőségeivel, majd hazatérése után, 1840-ben gyufagyárat alapított.

A hazai tudományos életben, mint a francia Lavoisier munkásságát folytató vegyész dolgozott, állandó harcot folytatva a századfordulón kutató botanikus és kémikus, Winterl Jakab „ortodox” követőivel. Irinyi János az 1848-49-es forradalom és szabadságharc politikai eseményeiben is jelentős szerepet játszott, feltehetően részt vett a testvére, Irinyi József által szerkesztett 12 pont megfogalmazásában is.

Tudását a haza szolgálatába állítva, Kossuth Lajos kérésére a fegyvergyártás országos felügyelője és a nagyváradi löpőgyár igazgatója lett, a szabadságharc leveréséig őrnagyi rangban szolgált. A megtorlás idején Irinyire börtön várt, majd 1850-ben amnesztiában részesült, ekkor azonban visszavonult a közélettől és vértesi birtokán kísérletezett.

Bár elsősorban a gyufa feltalálása révén tartjuk számon, Irinyi a kémia elméleti művelésében is nagy érdemeket szerzett, a lavoisier-i iskola követőjeként a magyar tudományos szaknyelv kidolgozása is részben az ő nevéhez fűződik. Irinyi János később saját birtokain sikertelen mezőgazdasági kísérletekbe kezdett, ezek azonban felemésztették vagyonát. A feltaláló a megélhetés érdekében könyvelőként, majd a debreceni malom igazgatójaként dolgozott, 1895 decemberében bekövetkező haláláig Létavértesen élt.

Forrás:

Rubiconline, URL:

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1817_majus_17_irinyi_janos_feltalalo_szuletese/ Utolsó letöltés: 2017.01.13.

**Melléklet a Bod Péter Országos Könyvtárhasználati Versenyhez
2016/2017. tanév, Megyei/fővárosi forduló,
I. kategória, 7-8. évfolyam**

Egy honlap részlete

←→🔍 Cím: ☆

Iparművészeti Múzeum

 English

Múzeum   **Épület**   **Kiállítások**   **Múzeumpedagógia**   **Gyűjtemények**   **Látogatói információk**

Főoldal / Kiállítások, programok / Kiállítások / Időszaki kiállítások /

Bringológia

2016. június 17 - november 27.

A kerékpárra többé nem tekinthetünk egyszerű sport- vagy közlekedési eszközként. Európa számos nagyvárosában beszélhetünk a biciklizés forradalmáról: a kétkerékű az élhető városi környezet, a társadalmi mobilitás és a fenntartható gazdaság eszköze és szimbóluma lett. A nagyvárosokban egyre többen választják a bringát, mint tiszta és gazdaságos közlekedési alternatívát, mint életmódot, vagy épp identitásképző és közösségetteremtő eszközt.

[...]

Láncszemek

Hogyan találhatja meg bárki a helyét a biciklis kultúrában, hogyan kapcsolódhatunk - mint egy láncszem a többiekhez, akik már részesei ennek a társadalom egészére ható, életminőséget javító élménynek.

[...]

Critical Mass

Egy rendszer akkor működik hatékonyan, ha a felhasználók száma elér egy kritikus tömeget. Milyen szerepet játszik a kritikus tömeg a kerékpár és a design kapcsolatában, a valódi és globális változást eredményező, társadalmi, gazdasági és ökológiai szempontból is fenntartható rendszerek kialakításában?

Szervezők: [Közlekedési Múzeum](#), Iparművészeti Múzeum

Kurátor: [Kultúrgorilla](#)

Támogatók: Holland Királyság Nagykövetsége, EU Presidency, Liget Budapest, Csepel Zrt.

Logisztikai támogatók: Royal Moorman Karton, HunTravel, Balassi Intézet - Collegium Hungaricum, Bécs

Partner: Magyar Kerékpárosklub

Galéria »

További információk a kiállítás [Facebook](#) oldalán.

Elérhetőségeink

1091 Budapest, Üllői út 33-37.

Telefon: +36 1 456 5107

E-mail: info@imm.hu

Megközelítés, térkép »

Nyitva tartás

hétfő: zárva

kedd-vasárnap: 10.00-18.00

Jegyárak »

A könyvtár nyitva tartása

kedd, szerda, csütörtök, péntek:

13.00-17.30

Sajtókapcsolat: sajto@imm.hu

Sajtószo

Impresszum

**Letölthető
anyagok**

Oldaltérkép

Hírlevél